

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3\(175\).11](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3(175).11)
УДК 37.091.2:378.147:796

*Грибан Г.П.,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри фізичного виховання та спортивного вдосконалення,
Житомирський державний університет імені Івана Франка;
Гарлінська А.М.,
кандидат біологічних наук, доцент,
завідувач кафедри медико-біологічних дисциплін
Житомирський державний університет імені Івана Франка;
Солодовник О. В.
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри медико-біологічних дисциплін
Житомирський державний університет імені Івана Франка;
Ткаченко П.П.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри фізичного виховання
Поліський національний університет;
Пилипчук П.П.
старший викладач кафедри фізичного виховання
Поліський національний університет;
Пантус О.О.
старший викладач кафедри фізичного виховання
Поліський національний університет;
Білоскаленко Т.О.
викладач відокремленого структурного підрозділу «Житомирський автомобільно-дорожний фаховий
коледж Національного транспортного Університету»;*

СТРУКТУРА МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розкрито теоретичні засади розвитку методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури під час навчання у закладах вищої освіти. Виявлено сутність та визначено структуру поняття «методична компетентність вчителя фізичної культури» як одного із чинників професійної майстерності, який забезпечує учителя знаннями, уміннями і навичками організації фізкультурно-оздоровчої діяльності, оздоровчими методиками та технологіями забезпечення учнів руховою активністю, навичками та проведення освітнього процесу з предмету «Фізична культура». Мета статті полягає у вивченні структури методичної компетентності вчителя фізичної культури та встановлення компонентів, які необхідно розвивати під час навчання здобувачів. Аналіз науково-методичної літератури свідчить про велику кількість різних підходів до визначення структури методичної компетентності вчителя. Нами виокремлено такі структурні компоненти методичної компетентності вчителя фізичної культури: мотиваційно-цільовий, організаційно-змістовий, процесуально-діяльнісний, рефлексивно-творчий.

Ключові слова: методичні компетентності, майбутні вчителі фізичної культури, структурні компоненти методичної системи, здобувач, учень.

Griban Gryhoriy, Harlinska Alla, Solodovnyk Olena, Tkachenko Pavlo, Pylypchuk Pavlo, Pantus Olena, Beloskalenko Tetiana. *The structure of methodical competence of a physical education teacher.* The article reveals the theoretical foundations of the development of methodological competence of future physical education teachers during their studies at higher education institutions. The essence and structure of the concept of "methodical competence of a physical education teacher" was identified as one of the factors of proficiency which provides the teacher with knowledge, abilities and skills of organizing physical education and health activities, health methods and technologies for providing students with motor activity, skills and conducting the educational process on the subject "Physical education". The purpose of the article is to study the structure of the methodical competence of the physical education teacher and to establish the components that must be developed during the training of students. The analysis of scientific and methodical literature shows a large number of different approaches to determining the structure of a teacher's methodical competence. We have identified the following structural components of the physical education teacher's methodological competence: motivational-targeted, organizational-contentual, procedural-active, reflective-creative. To ensure the development of each of the components of the methodological competence of the future physical education teacher, it is necessary to: 1) to create scientifically based planning of the educational process consisting of mandatory and optional educational components at the higher education institution; 2) to ensure unity and interconnection of theoretical, methodical and practical training of students; 3) to create a high but accessible level of difficulty in training classes, quick and high-quality mastery of the technique of performing exercises and mastering the method of their improvement; 4) to create maximum activity and independence of the students during classes; 5) to combine individual and collective physical culture and health activities of the students; 6) ensure the educational process with a sufficient quantity and quality of technical and sports equipment; 7) to ensure wide use of innovative technologies of physical culture, health and sports activities. The methodical competence of a physical education teacher depends on his professional preparation while studying at a higher education institution, namely: methodical, professional-pedagogical, psychological-pedagogical knowledge as well as knowledge in the fields of physical culture, health and sports, abilities and skills, motivational and valuable attitude towards his profession. The uniqueness of the methodical competence of a physical education teacher is determined by the specifics of solving training, educational and health-improving tasks regarding the formation of physical, psychological, spiritual and social health of student youth.

Key words: methodical competences, future physical education teachers, structural components of the methodical system, student.

Постановка проблеми. Модернізація української освіти визначила необхідність корінної зміни структури та змісту підготовки майбутніх вчителів, яким належить забезпечити входження України у світовий освітній простір. Така ситуація потребує наявності компетентних вчителів, спроможних ефективно розв'язувати стандартні та проблемні завдання, впроваджувати інноваційні освітні технології. Професійна діяльність вчителя фізичної культури, зокрема визначається функціональною специфікою професії, яка потребує гармонійно розвиненої особистості. При цьому розвиток методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури вимагає поєднання теоретичних і психолого-педагогічних знань, методичних умінь і специфічних рухових навичок для забезпечення їх здатності на високому рівні реалізовувати зміст програми [2], що визначає актуальність дослідження.

Аналіз літературних джерел. О. Даниско вказує, що молоді вчителі відчувають труднощі, пов'язані з адаптацією до умов професійної діяльності та її реалізації, відтак дидактична та методична підготовка випускників закладів вищої освіти не повною мірою відповідає вимогам сьогодення. Особливої актуальності означене твердження набуває в контексті посилення інформаційних процесів в освіті, що вимагають від учителя умінь здобувати знання та конструювати власну дидактичну систему в умовах навчання. З одного боку, інформаційно-комунікаційні технології надають нові можливості організації освітнього процесу, а з іншого – зумовлюють деконструкцію традиційної методичної системи. Відтак особливої гостроти набуває завдання не лише формування у майбутніх учителів системи психолого-педагогічних знань, а насамперед, розвиток у них професійно значущих умінь, до яких відносяться уміння розробляти та інноваційно використовувати дидактичні матеріали [3, с. 56].

Л.І. Іванова акцентує увагу на важливості оволодіння майбутніми вчителями фізичної культури практичними вміннями щодо проведення методичної роботи в таких напрямках: 1) здійснення планування всіх аспектів фізкультурно-оздоровчої роботи в загальноосвітньому навчальному закладі; 2) оволодіння навичками організаційно-методичної роботи з вчителями-предметниками та вчителями початкових класів для надання методичної допомоги в організації та проведенні ними фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня учнів та методичної роботи з учнями щодо формування навичок самостійних занять [4, с. 51].

О.Г. Ярошенко звертає увагу на те, що методична підготовка вчителя потребує дієвих радикальних змін і доповнень. При цьому перед викладачами методичних дисциплін у закладах вищої освіти постають відповідальні завдання щодо формування у здобувачів: а) усвідомленої потреби у всебічній методичній підготовці; б) позитивного ставлення до освоєння сучасних педагогічних технологій; в) глибоких і різнобічних методичних знань, належного рівня методичних умінь [11, с. 70]. Для досягнення мети необхідно домогтися престижу методичних знань та умінь у професійно-педагогічній підготовці здобувачів – удосконалити освітні програми, методики викладання навчальних предметів, реалізувати дедуктивний підхід у формуванні змісту практичних занять, осучаснити проведення педагогічної практики тощо.

За дослідженнями Я.С. Цимбалюк [10] більшість учених розглядають методичну компетентність учителя через оволодіння ним системи компонентів: знань, умінь, навичок з урахуванням індивідуальних якостей особистості, а друга група науковців має іншу думку, за якою методичну компетентність слід розуміти як готовність учителя до проведення занять та до творчої самореалізації і набуття практичного досвіду [9].

На основі аналізу наукової літератури Я.С. Цимбалюк (табл. 1) визначила власну структуру методичної компетентності вчителя, що включає такі взаємозумовлені компоненти: мотиваційний, професійно-особистісний, гносеологічний, когнітивний, професійно-діяльнісний та рефлексивно-оцінний [10, с. 459].

Таблиця 1

Структура методичної компетентності вчителя
 (Я.С. Цимбалюк [10, с. 457–458])

Автори	Структура методичної компетентності
I. Компоненти методичної компетентності	
О. Борзенкова	Концептуальний (науковий), рефлексивний, інтегративний
С. Івашьова	Технологічний, когнітивний, особистісно-мотиваційний
А. Кузьминський, Н. Тарасенкова, І. Акуленко	Гносеологічний, аксіологічний, праксеологічний, професійно-особистісний
О. Маркушевська, Т. Руденко	Мотиваційно-ціннісний, когнітивний, змістовно-операційний, рефлексивно-оцінний
В. Адольф	Особистісний, діяльнісний, пізнавальний
II. Рівні методичної компетентності	
О. Красикова	1. Компетенція у педагогічній та управлінській діяльності. 2. Компетенція у плануванні та здійсненні навчального процесу.
III. Елементи методичної компетентності	
О. Зубков	Методичне мислення, методична культура, методична творчість.
О. Нагреллі	Методичне мислення, методична культура, методична творчість, методична рефлексія.

Аналіз науково-методичної літератури свідчить про велику кількість різних підходів що до визначення структури методичної компетентності вчителя, що вказує на відсутність послідовного розуміння її природи та умов розвитку.

Мета статті полягає у вивченні структури методичної компетентності вчителя фізичної культури та встановлення компонентів, які необхідно розвивати під час навчання здобувачів.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, педагогічне спостереження, бесіда, практичний досвід, опитування здобувачів і вчителів шкіл.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичне обґрунтування проблеми розвитку методичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури та можливостей педагогічного впливу на її формування потребує уточнення поняття дослідження. Наразі сучасні нормативно-законодавчі акти та наукові дослідження акцентують увагу на тому, що професійна підготовка вчителя має враховувати соціальні вимоги щодо кваліфікації педагога, що є стрижнем фахової характеристики у контексті певної спеціалізації. При цьому уточнення потребує предметний аспект методичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. Нажаль, наразі відсутній професійний стандарт підготовки фахівця спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура), що зумовлює пошук та узагальнення наукових розробок щодо розвитку методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури [3, с. 57].

Л.О. Коновальська розглядає формування методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури як процес фахової підготовки, спрямований на формування у здобувачів комплексу фахових умінь та професійно значущих особистісних якостей, необхідних для забезпечення подальшої методичної роботи у закладі загальної середньої освіти з учнями, батьками та учителями щодо зміцнення та збереження здоров'я школярів [6]. Проявами методичної компетентності є: здатність планувати, вибирати, синтезувати та створювати навчальні матеріали, здатність до організації різноманітних форм навчання, вміння організувати навчальну роботу учнів на основі діяльнісного підходу, вміння застосовувати інноваційні методи навчання, правильно застосовувати освітні методики в охороні здоров'я, уміння використовувати педагогічні навички для формування основних компетентностей учнів, вміння організувати самостійну роботу на уроці та в позаурочний час [7]. Термін «методична компетентність учителя» зустрічається переважно в наукових дослідженнях. Це посилання на професійну підготовку можна вважати незалежним від предмета чи освіти або інтегрованим у методологію певної дисципліни [8].

Методична компетентність вчителя фізичної культури розглядається Л.О. Коновальською як інтегративна якість, яка характеризується сукупністю знань, вмінь, навичок та особистісних якостей, якими володіє майбутній вчитель фізичної культури при забезпеченні методичної функції своєї професійної діяльності [5]. В той же час В. Галай стверджує, що структуру методичної компетентності визначає методична культура, методичне мислення, методична творчість, культура та мобільність вчителя. Результатом розвитку методичної компетентності має бути досягнення кращих результатів педагогічної діяльності, що ґрунтуються на появі нового особистісного досвіду, потреби вчителів у безперервній освіті [1].

Спираючись на вищевикладене ми виокремили такі структурні компоненти методичної компетентності вчителя фізичної культури: мотиваційно-цільовий, організаційно-змістовий, процесуально-діяльнісний, рефлексивно-творчий (рис. 1). Для того, щоб забезпечити розвиток кожного із компонентів методичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури необхідно: 1) створити у закладі вищої освіти науково обґрунтоване планування навчального процесу з обов'язкових і вибіркових освітніх компонент; 2) забезпечити єдність і взаємозв'язок теоретичної, методичної і практичної підготовки здобувачів; 3) створити високий, але доступний рівень труднощів на навчальних заняттях, швидке і якісне опанування техніки виконання вправ та оволодіння методикою їх удосконалення; 4) створити максимальну активність і самостійність здобувачів під час занять; 5) поєднати індивідуальну і колективну фізкультурно-оздоровчу діяльність

здобувачів; 6) забезпечити навчальний процес достатньою кількістю і якістю технічного оснащення і спортивного інвентарю; 7) забезпечити широке використання інноваційних технологій фізкультурно-оздоровчої і спортивної діяльності.

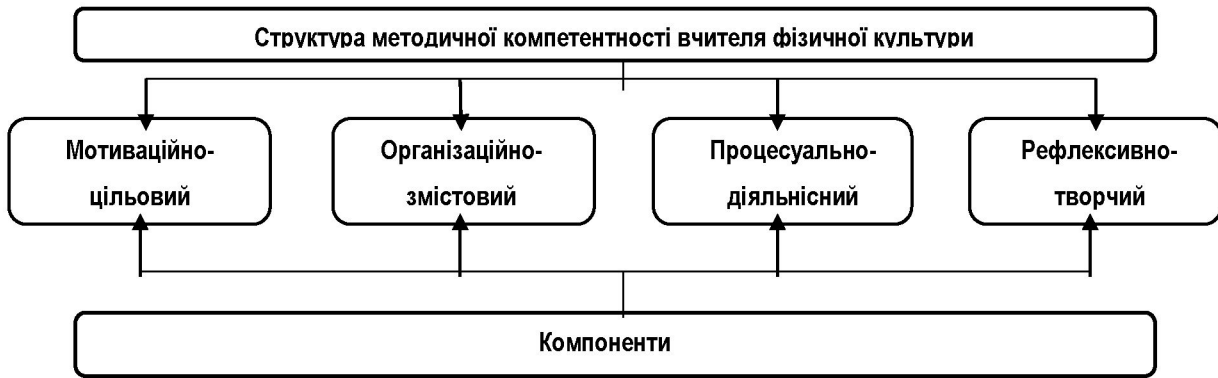

Рис. 1. Структура методичної компетентності вчителя фізичної культури

Мотиваційно-цільовий компонент методичної компетентності є системоутворюючим, який визначає функції всіх інших компонентів системи і включає в себе мету, завдання, функції, структуру методичної підготовки, систему вмінь та навичок, які мають сприяти професійному розвитку здобувачів за рахунок формування у них мотивації свідомого ставлення до навчального процесу. Важливо створити систему особистісних мотивів, ціннісного відношення до навчання, наявності стійкого інтересу та особистісних потреб у здійсненні методичної діяльності, які визначають її результативність, спонукають до подальшого професійного зростання в ній та відповідального відношення до її здійснення.

Організаційно-змістовий компонент методичної компетентності складається із фундаментальних законів, понять, теорій, фізкультурно-оздоровчих та спортивних технологій, направлених на зміцнення здоров'я, підвищення фізичної підготовленості і працездатності, формування і виховання здобувача до професійної діяльності вчителя фізичної культури. Він базується на загальнодидактичних і частково дидактичних принципах навчання, відповідає критеріям підбору засобів і форм навчального процесу. Зміст навчального процесу має відповідати навчальному плану до якого входять методи, форми і засоби, які відповідають вимогам сьогодення.

Процесуально-діяльнісний компонент включає впровадження розроблених методів, використовуваних організаційних форм і засобів основних і вибіркових компонент. Він забезпечує засвоєння здобувачами теоретичних знань, формування фізкультурно-спортивних умінь і навичок. Від технології викладання навчальних дисциплін і якості засвоєння їх здобувачами буде залежати рівень методичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури.

Рефлексивно-творчий компонент методичної компетентності вчителя фізичної культури передбачає здатність здобувача до здійснення рефлексії власної методичної діяльності, прагнення до професійного розвитку, здатність до вирішення фізкультурно-оздоровчих і спортивно-масових завдань у школі. Методична творчість вчителя сприятиме формування індивідуального стилю педагогічної діяльності. До складу даного компоненту входять: діагностика рівня знань, практичних умінь і навичок; оцінювання ефективності навчального процесу та позакласної фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в школі; уміння здійснювати самооцінку, самоаналіз, визначати професійно значущі якості, що впливають на успішність методичної роботи вчителя, що виникають у педагогічній діяльності.

Висновки. Проблеми методичної компетентності вчителя фізичної культури наразі в Україні набувають стратегічного значення, пов'язаного з воєнним станом, який потребує фізично підготовленої молоді, здатної захищати державу від російської агресії. Високий рівень методичної компетентності як складової професійної підготовленості майбутніх вчителів фізичної культури, здатних по новому вирішити питання фізичної підготовки учнів загальноосвітніх шкіл, внесе свій вклад в розвиток системи фізичного виховання в Україні. Методична компетентність вчителя фізичної культури залежить від його професійної підготовленості під час навчання в закладі вищої освіти, а саме: методичних, професійно-педагогічних, психолого-педагогічних, фізкультурно-оздоровчих і спортивних знань, умінь та навичок, мотиваційно-ціннісного ставлення до своєї професії. Унікальність методичної компетентності вчителя фізичної культури визначається специфікою розв'язання освітніх, виховних та оздоровчих завдань щодо формування фізичного, психологічного, духовного та соціального здоров'я учнівської молоді.

Перспективи подальших досліджень спрямовані на теоретичне обґрунтування змісту, форм і методів формування методичної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури.

Література

1. Галай В. Розвиток методичної компетентності вчителів технологій в умовах модернізації вищої освіти. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2010. № 2. DOI: 10.31499/2307-4906.2.2010.188011
2. Гауряк О.Д., Киселиця О.М. Формування педагогічної культури майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки у ВНЗ. Вісник Запорізького національного університету. Серія: Фізичне виховання та спорт. Запоріжжя, 2012. 202 с.
3. Даниско О. Удосконалення предметно-методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в умовах змішаного навчання. Витоки педагогічної майстерності. 2021. Вип. 28. С. 55–63. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.28.250343>

4. Іванова Л.І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук. К. 2007. 170 с.
5. Коновальська Л.О. Дослідження сучасного стану формування методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін. Педагогіка фізичної культури і спорту. 2008, № 11. <https://www.sportpedagogy.org.ua>
6. Коновальська Л.О. Формування методичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в процесі організації навчання фахових дисциплін. Автореф. десерт. кан. пед. наук. НПУ ім. М.П. Драгоманова Київ, 2011. 22 с.
7. Мосейчук Ю.Ю. Теоретико-методологічні основи формування культури здоров'я у майбутніх учителів фізичної культури : моногр. Чернівці : «Місто», 2018. 436 с.
8. Онопрієнко О.В. Формування базових професійних компетентностей майбутнього вчителя фізичної культури у процесі вивчення фахових дисциплін. Дис. канд. пед. наук. Черкаський нац. університет ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2009. 201 с.
9. Скворцова С.О. Теоретична та практична готовність як складові методичної компетентності вчителя математики. Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики: зб. наук. праць. Вип. VIII; в 3-х томах. Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2010. Т. 1. С. 119–124.
10. Цимбалюк Ч.С. Структура методичної компетентності вчителя. Наука і освіта. 2011. С. 457–460. <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua>
11. Ярошенко О.Г. Методична підготовка майбутніх учителів: реальний стан і шляхи до вдосконалення. Вища освіта України. 2004. №1 С. 69–73.

References

1. Galai V. Progressus methodi competentiae doctorum technologiarum in condicionibus modernisationis superioris educationis. Collectio operum scientificorum Universitatis Pedagogicae Civitatis Uman. 2010. No. 2.
DOI: 10.31499/2307-4906.2.2010.188011
2. Hauriak O.D., Kyselytsia O.M. Formuvannia pedahohichnoi kultury maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury v protsesi fakhovoi pidhotovky u VNZ. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Seria: Fizyчне vykhovannia ta sport. Zaporizhzhia, 2012. 202 s.
3. Danysko O. Emendationem subiecto-methdicae competentiae futurorum magistrorum educationis physicae in condicionibus educationis mixtae. Origines artium paedagogicarum. 2021. Exitus 28. P. 55–63. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.28.250343>
4. Ivanus L.I. Praeparatio futurorum doctorum physicae culturae ad physicam culturam et valetudinem operanda cum alumnis institutionum generalium: diss. ... candidatus. ped. Scientiae. K. 2007. 170 p.
5. Konoval'ska L.O. Studere de statu hodiernae formationis methodologicae competentiae futurorum magistrorum culturae physicae in processu studiorum in disciplinis professionalibus ordinandis. Pedagogia physicae culturae et ludicra. MMVIII, N. XI. <https://www.sportpedagogy.org.ua>
6. Konoval'ska L.O. Institutio methodologicae competentiae futurorum magistrorum culturae physicae in processu studiorum in disciplinis professionalibus ordinandis. Autoref. thesis Ph.D. ped. de scientia NPU NOMINE AB M.P. Drahomanova. Kyiv, 2011. 22 p.
7. Moseichuk Yu.Yu. Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia kultury zdorovia u maibutnix uchyteliv fizychnoi kultury : monohr. Chernivtsi : "Misto", 2018. 436 s.
8. Onopriienko, O.V. Formuvannia bazovykh profesiinykh kompetentnostei maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin. Dys. kand. ped. nauk. Cherkaskyi natsionalnyi universytet imeni B. Khmelnytskoho. Cherkasy, 2009. 201 s.
9. Skvortsova S.O. Theoricae et practicae tium methodo- tium facultatis mathematicae doctoris. Methodus theoria et doctrina mathematica, physica, scientia computatoria: coll. de scientia opera Vol. VIII; in 3 volumes. Kryvyi Rih: Publishing Department of NMetAU, 2010. Vol. 1. 119-124 pp.
10. Tsybalyuk Ch.S. Structura methodica doctoris competentis. Scientia et educatio. 2011. pp. 457-460. <https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua>
11. O.G. Methodica futurorum magistrorum institutio: realem statum et mores emendandi. Superior educatio Ucrainae. 2004. No. 1, 69-73 pp.